

Впровадження педагогічних інновацій як механізм ефективного розвитку загальноосвітнього навчального закладу

Ганна ЩЕКАТУНОВА,

кандидат педагогічних наук, Інститут педагогіки НАПН України

Третє тисячоліття має свою філософію, стратегічні орієнтири, нову якість життя, інноваційну культуру. Футурологічні прогнози робить світова цивілізація, визначає свою стратегію розвитку й Україна. Інноваційна за змістом і характером динаміка світових суспільних процесів потребує від України вибору випереджальної моделі подальшого розвитку і мобілізації суспільних ресурсів, що суттєво впливає на систему освіти в цілому та її загальноосвітню складову зокрема. Інновації стають тим механізмом, який дає можливість здійснити в усіх галузях випереджальний розвиток і забезпечити приєднання України до високо-технологічних держав.

Інновації – це актуально значущі і системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для освіти і позитивно впливають на її розвиток.

Інноваційні механізми розвитку освіти передбачають:

- створення творчої атмосфери в навчально-виховному закладі, культивування інтересу до ініціатив і нововведень;
- ініціювання пошукових освітніх систем і механізмів їхньої всебічної підтримки;
- інтеграцію перспективних нововведень, продуктивних проектів у реально діючі пошукові й експериментальні освітні системи;
- створення соціокультурних умов для прийняття і дії різноманітних нововведень.

В інноваціях потенційно закладено кардинальні зміни, які можуть набувати радикального, комбінаційного і модифікаційного характеру. Тому інновації можна визначати як радикальні нововведення, принципово нові. В інноватиці їх називають базовими.

Нововведення важливо розглядати передусім з погляду їхнього впливу на ту чи іншу частину навчально-виховного процесу – зміст освіти, методи, технології тощо. Розрізняють нововведення і за масштабом перетворень: часткові (локальні, одиничні), не пов'язані між собою; модульні (комплекс часткових, пов'язаних між собою); системні нововведення, що охоплюють усю школу.

Масштабність і новизна історичних викликів ХХІ століття зумовлюють необхідність прогнозування кардинальних змін у змістових, технологічних, управлінських домінантах загальноосвітньої школи,

спрямованих на виховання конкурентоспроможної, компетентної, соціально мобільної особистості. За останні роки на державному рівні відбулася диверсифікація освіти (виникли гімназії, ліцеї, колежіуми, коледжі тощо), здійснено перехід до 12-бальної системи оцінювання учнів, розроблено державні стандарти середньої освіти, систему зовнішнього незалежного тестування випускників.

На регіональному рівні здійснюються численні експерименти з апробації і впровадження педагогічних інновацій. Зокрема, відпрацьовуються інноваційні моделі шкіл життєтворчості (Дніпропетровська, Луганська, Запорізька, Київська області), компетентнісно спрямованої освіти (Донецька область), шкіл майбутнього (Автономна Республіка Крим, Полтавська, Херсонська, Рівненська області та ін.), інклюзивних, громадсько активних шкіл, шкіл сприяння здоров'ю, шкіл успіху, продуктивних шкіл тощо.

Про активність інноваційної освітньої діяльності на рівні окремих загальноосвітніх навчальних закладів свідчать авторські педагогічні системи, методики навчання й виховання, які впроваджують і поширюють завдяки інноваційній освітній діяльності педагогічних колективів і вчителів-новаторів. Це, зокрема, авторські школи М.Гузика, Г.Сазоненко, М.Чумарної та ін.

Однак значна частина загальноосвітніх навчальних закладів продовжує розвиватися в межах традиційної педагогічної парадигми, поза системними інноваціями. Це екстенсивний шлях розвитку школи, який може сприяти зростанню педагогічної майстерності вчителів, згуртованості педагогічного колективу, появі традицій у закладі тощо. Проте він тривалий і невизначений, не дає якісних результатів.

Тому особливої актуальності набувають проблеми створення реального інноваційного освітнього простору України, наукового супроводу розроблення й апробації прогностичних моделей інноваційного розвитку загальноосвітньої школи, визначення параметрів та системоутворювальних характеристик інноваційних шкіл, розв'язання яких сприятиме якісній експертизі рівня інноваційної культури загальноосвітніх навчальних закладів.

Проблему інноваційного розвитку загальної освіти досліджували багато вітчизняних учених (І.Бех, Л.Ващенко, Л.Даниленко, І.Зязюн, Г.Кремень, О.Ляшенко, В.Мадзігон, О.Савченко, О.Сухомлинська), а також зарубіжні (Б.Гершунський, Ю.Громико, О.Новиков, В.Сластьонін, П.Третьяков, Т.Шамова) та ін.

Вони, зокрема, розглядали такі ідеї:

- гуманізації і демократизації освіти (Г.Кремень, О.Сухомлинська, О.Вишневський, В.Галузинський, Ш.Амонашвілі, Н.Нємова);
- змісту освіти (В.Краєвський, О.Гончаренко, О.Ляшенко, О.Савченко, Н.Бібік);
- оптимізації навчально-виховного процесу (І.Підласий, Ю.Мальований, А.Фурман, А.Зільберштейн, В.Макаренко, І.Бех);
- проектування й організації інноваційної діяльності, методології педагогічного дослідження (Ю.Громико, Л.Даниленко, Л.Ващенко, Т.Шамова);
- інноваційного управління і керівництва навчальними закладами, що розвиваються (В.Бондар, В.Маслов, В.Пікельна);
- особистісної, індивідуалізованої концепції професійної педагогічної діяльності (О.Гогобєридзе, А.Маркова, В.Сластьонін).

У своїх працях В.Загвязинський, О.Савченко, О.Сухомлинська, Г.Кремень, М.Поташник, О.Хомерика розвивають понятійний апарат педагогічної інноватики. О.Ляшенко, В.Лазарєв, О.Хомерика запропонували методи оцінювання і впровадження новацій. На сьогодні розроблено різні моделі здійснення змін у діяльності шкіл (Ю.Бабанський, В.Беспалько, Л. де Калуве, Е.Маркс, М.Петрі).

Водночас розгляд досліджуваної проблеми показав, що основні досягнення здійснено у визначенні того, як треба організувати інноваційну діяльність у школі, у створенні нормативних моделей розвитку шкіл і технологій інноваційної діяльності. Проте майже не розглянуто шляхи переходу від існуючої в школі системи інноваційної діяльності (в багатьох школах цю систему навіть не сформовано) до тієї, яку пропонує нормативна модель. Отже, в науковій базі розвитку школи і практичній діяльності інноваційних шкіл є ще багато недосліджених проблем. Тому метою статті є визначення механізмів ефективного розвитку загальноосвітнього навчального закладу, які сприятимуть новій якості шкільної освіти.

Стрімкий розвиток усіх сфер суспільного життя потребує пошуку нових моделей шкільної освіти. Адже досі існує модель освіти, яка виникла ще

у XVIII столітті і концентрується тільки на знаннях. Тому необхідне наукове розроблення прогностичних моделей, яке б урахувало закономірності інноваційних процесів і відповідало запитам особистості, потребам соціально орієнтованої ринкової економіки, а також інтеграції національної системи освіти у європейський і світовий освітні простори.

Особливо важливо враховувати закономірності зростання інноваційного компонента у змісті і технологіях навчання відповідно до загальноцивілізаційних процесів розвитку зв'язків освіти з наукою і передовою практикою, а також посилення конкуренції на ринку освітніх послуг; прискорення процесів «старіння» знань і пов'язане з цим зростання фундаменталізації освіти, темпів і масштабів її оновлення; переорієнтування педагогічних нововведень з процесів засвоєння знань на процеси формування інноваційних здатностей тощо.

З урахуванням багатовимірності педагогічних реалій педагогічну інноватику реалізують у неології, аксіології, праксіології, акмеології, які сприяють системним змінам. Зокрема, педагогічна неологія розкриває природу тих чи інших ідей, їхньої новизни, поєднання традицій і новаторства. Це своєрідне генеалогічне дерево виникнення, продукування і поширення ідей. Педагогічна аксіологія розкриває значущість і цінність ідей та нововведень, їхню роль у базових чи часткових перетвореннях у навчально-виховному процесі. Педагогічна праксіологія вказує на перспективні шляхи і напрями впровадження нововведень, реалізації конструктивних ідей на практиці. Методологія педагогічної акмеології ґрунтується на інтеграції ідей про цінність людини, її духовного світу, здатність до творчості і самовдосконалення. Акмеологічною умовою розвитку особистості учня і особистості вчителя є формування «Я-концепції».

Значну увагу нині потрібно приділяти розробленню теоретичних засад педагогічного моделювання, здійсненню науково-методичного супроводу переведення загальноосвітньої школи з режиму функціонування у режим випереджального інноваційного розвитку.

Орієнтування освіти на моделювання майбутньої школи, на концепцію стійкого розвитку, ідеї випереджальної освіти, теорію розвитку суспільного інтелекту потребує кардинальних змін у свідомості і діяльності педагогів, нових структурно-змістових характеристик навчальних закладів. Усе більшої актуалізації набуває проблема моделювання педагогічних об'єктів, які є складовою науково-дослідної і педагогічної діяльності, що забезпечує інтеграцію процесів на методолого-теоретичному і професійно-технологічному рівнях.

Інтуїтивний підхід до моделювання освітніх систем, який найбільше поширений у сучасних умовах, не відповідає вимогам часу. Суспільству вкрай необхідні стратегії розвитку сучасної освіти, моделі шкіл майбутнього, які б вели до створення прогресивних освітніх систем найкращої якості і

ґрунтувалися на теоретичних і методологічних за-
садах. Моделювання шкіл майбутнього можливе за
умов наукового підходу до означеної проблеми.

Сучасна освіта має бути випереджальною, що
зумовлює потребу в прогностичному моделюванні
її розвитку. Соціально-педагогічні моделі відобра-
жають головні характеристики досліджуваної си-
стеми (оригіналу) у спеціально сконструйованому
об'єкті – аналізі (моделі). Модель – стратегічний ін-
струмент, який дає змогу побачити внутрішню струк-
туру досліджуваного об'єкта або процесу, систему
чинників, ресурсного забезпечення, і на основі
виявлених тенденцій розвитку, екстраполюючи їх
на майбутнє і вносячи зміни і до самої структури,
і в умови її функціонування, прогнозувати та «про-
гравати» можливі наслідки, зокрема й негативні,
різних варіантів нововведень. Моделювання і ви-
користання моделей органічно пов'язані із про-
гнозуванням. Але модель не лише забезпечує про-
гноз, а й робить його повнішим, обґрунтованішим,
що, однак, можливо лише на основі вже існуючих
тенденцій, досвіду, експертних оцінок, екстраполя-
ції тенденцій на майбутнє з урахуванням сучасних
викликів та концептуального тлумачення фактів.

Розроблення прогностичних моделей базується
на визначенні проблем розвитку досліджуваного
об'єкта, розкритті найбільш імовірних його сце-
наріїв. Порівняння даних нормативного і дослідни-
цького прогнозів дає змогу науково обґрунтувати
перспективи розвитку педагогічної системи, що
створює надійні передумови для прийняття ефек-
тивних управлінських рішень на майбутнє.

Прогностична модель передбачає визначення
основних параметрів, які характеризують компо-
ненти інноваційної педагогічної системи, тобто
цілі, зміст, засоби, організаційні форми і методи
освіти, а також аналіз суперечностей функціону-
вання і визначення на цій основі перспективних
проблем розвитку, знаходження прогностичних
значень виділених показників базової моделі
шляхом вивчення тенденцій розвитку, законів і
закономірностей їхнього функціонування. Про-
гностична модель педагогічної системи перед-
бачає визначення не лише варіантів можливого
розв'язання перспективних проблем, а й імовір-
них результатів, отриманих за умови викорис-
тання різних сценаріїв. Вона містить інформацію,
яка може бути охарактеризована як випереджальна
щодо актуального стану науки і практики. Голо-
вною ознакою прогностичної моделі інноваційно-
го розвитку є те, що вона чітко відтворює зв'язок
елементів освітньої системи, передбачає певну
структуру, яка відображає суттєві внутрішні ас-
пекти освітньої реальності.

Педагогічне моделювання сприятиме створен-
ню альтернативних моделей функціонування і роз-
витку загальноосвітніх навчальних закладів, що
враховуватимуть інноваційний характер освіти й
відповідатимуть запитам особистості, потребам со-
ціально орієнтованої ринкової економіки, а також

інтеграції національної системи освіти у європей-
ський і світовий освітні простори. Сучасний загаль-
ноосвітній навчальний заклад за технологічним
рівнем, навчально-методичним та інформаційним
забезпеченням, кадровим потенціалом має стати
інноваційним освітнім центром, що забезпечить
реалізацію таких напрямів роботи:

- створення умов для особистісного і професій-
ного самовизначення випускників шкіл;
- розвиток духовного, інтелектуального і тру-
дового потенціалу учнів в освітньому середовищі
навчального закладу;
- психолого-педагогічний супровід учня і його
підтримку щодо реалізації індивідуального освіт-
нього маршруту;
- діагностику готовності вчителя до інновацій-
ної діяльності;
- організацію наукових, навчально орієнто-
ваних семінарів, що нададуть реальну допомогу
вчителям, соціальним працівникам у вирішенні ос-
вітніх завдань та в роботі зі школярами;
- налагодження зв'язків з усіма відповідними ус-
тановами з метою формування єдиного освітнього
простору для подальшої особистісної і соціальної
самореалізації учнів.

Інноваційний розвиток загальноосвітнього
навчального закладу – це процес керованих інно-
ваційних змін педагогічної системи школи, її компо-
нентів (освітнього, дидактичного, виховного,
управлінського, матеріально-технічного тощо) або
їхніх структурних елементів, які приводять до якіс-
но нового рівня освітньої діяльності, значно поліп-
шують результати роботи загальноосвітнього нав-
чального закладу.

Інноваційний розвиток системи загальної серед-
ньої освіти здійснюється на всіх рівнях – загально-
державному, регіональному, інституціональному.
Він є не лише кінцевим продуктом застосування но-
вого в навчально-виховному процесі з метою якіс-
ного покращення його суб'єктів та об'єктів, отриман-
ня економічного, соціального, науково-технічного,
екологічного та іншого результату, а й процедурою
постійного оновлення, що потребує системного
дослідження проблем методології педагогічної ін-
новатики. Існуюча невідповідність між потребами
суспільства в інноваційному розвитку загально-
освітнього навчального закладу і невизначеністю
організаційно-педагогічних засад, які мають його
забезпечувати, спонукає до їх визначення, обґрун-
тування та впровадження в педагогічну практику.

Важливо зосередити зусилля на:

- узагальненні понятійно-категорійного апарату,
який описує інноваційний розвиток загальноос-
вітніх навчальних закладів;
- аналізі практичного досвіду інноваційного
розвитку загальноосвітніх навчальних закладів, що
охоплює науковий аналіз їх організаційно-педаго-
гічних засад;
- розробленні моделі інноваційного розвитку
загальноосвітнього навчального закладу на засадах

педагогічної інноватики й основ стратегічного освітнього менеджменту;

– апробації основ сучасного менеджменту інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу;

– виокремленні соціологічних, соціально-педагогічних, психологічних і психолого-педагогічних, управлінсько-організаційних умов забезпечення інноваційного розвитку загальноосвітніх закладів;

– визначенні рівня інноваційного розвитку загальноосвітніх навчальних закладів на основі розроблених критеріїв.

Література

1. *Ананьев Б.Г.* О проблеме современного человекознания. – СПб.: Питер, 2001. – 263 с.
2. *Берис Р.* Развитие Я-концепции и воспитания / Пер. с англ. М.Б. Гнедовского, М.А. Ковальчук. – М.: Прогресс, 1986. – 420 с.
3. *Ващенко Л.М.* Управління інноваційним процесом в загальній середній освіті регіону. – К., 2005.
4. *Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; гол. ред. В.Г. Кремень.* – К.: Юрінком Інтер, 2008.
5. *Савченко О.Я.* Державні стандарти шкільної освіти і управління інноваційним процесом. – К., 2001.
6. *Сухомлинська О.В.* Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К., 2003.
7. *Феномен інновації: освіта, суспільство, культура / за ред. В.Г. Кременя.* – К.: Педагогічна думка. – 2008. – 472 с.

Анотації

Ганна ЩЕКАТУНОВА

Впровадження педагогічних інновацій як механізм ефективного розвитку загальноосвітнього навчального закладу

У статті розглянуто проблему вибору інноваційної моделі загальної середньої освіти України в контексті динаміки світових тенденцій розвитку суспільних процесів. Інновації стають тим механізмом, який дає можливість здійснити процес випереджального розвитку в усіх галузях освітньої діяльності.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інновації, педагогічне моделювання, прогностична модель.

Анна ЩЕКАТУНОВА

Внедрение педагогических инноваций как механизм эффективного развития общеобразовательного учебного заведения

В статье рассматривается проблема выбора инновационной модели общего среднего образования в Украине в контексте динамики мировых тенденций развития общественных процессов. Инновации становятся тем механизмом, который способствует осуществлению процесса опережающего развития во всех сферах образовательной деятельности.

Ключевые слова: инновационное развитие, инновации, педагогическое моделирование, прогностическая модель.

Hanna SHCHEKATUNOVA

Implementation of pedagogical innovations as a mechanism for the effective development of an educational institution

The article highlights the problem of choice of innovative models of Ukrainian secondary education in dynamic context of global trends in social processes. Innovations to become a mechanism that allows to implement the process of advancing development in all areas of educational activities.

Keywords: innovation development, innovations, pedagogic modeling, prognostic model.

НЕЦІ ІНФОРМУЄ

У травні ц.р. в м. Донецьку відбувся IX Всеукраїнський конкурс колективів екологічної просвіти (агітбригад) загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів. Його мета – активізація учнівської молоді в природоохоронній діяльності та екологічному русі, виявлення і поширення нетрадиційних форм роботи, формування екологічної компетентності школярів.

У конкурсі брали участь 29 агітбригад з усіх регіонів країни, що стали переможцями обласних турів. Засобами художньої творчості – словом, піснею – юні екологи продемонстрували свою небайдужість до місцевих та загальноукраїнських екологічних проблем під час презентації «Екологічна пропаганда в дії». Рівень виконавської майстерності колективів оцінювало компетентне журі з представників Донецького обласного Навчально-методичного центру культури, Донецького обласного управління освіти і науки, Державного управління охорони навколишнього природного середовища. За його висновками, гран-прі IX Всеукраїнського конкурсу колективів екологічної просвіти загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів отримала агітбригада «SOS» гімназії №2 м. Біла Церква Київської області. Крайшими агітколективами також були названі:

1 місце: агітбригада «Шанс» Іларіонівської СЗОШ І-ІІІ ст. Синельниківського р-ну Дніпропетровської обл.; агітбригада «Дивосвіт» Лутугинського НВК «Школа-лицей» №1 Луганської обл.;

2 місце: агітбригада «Терра+» Кельменецького районного дитячо-юнацького центру Чернівецької обл.; агітбригада «Еко-Нова» Генічеської ЗОШ №4 Херсонської обл.; агітбригада «Етра» ЗОШ І-ІІІ ст. №96 м. Донецька;

3 місце: агітбригада «Життя» Гушинецької ЗОШ І-ІІІ ст. Калинівського р-ну Вінницької обл.; агітбригада «Еконадія» ЗОШ №1 ім. І.Франка м. Горохів Волинської обл.; агітбригада «Шанс-2» ЗОШ №28 м. Житомир; агітбригада «Невідкладна допомога» СЗНЗ №3 м. Долинська Кіровоградської обл.; агітбригада «Еко-Крокус» Червоноградського НВК №10 Львівської обл.; агітбригада «Біо-Вектор» ЗОШ № 45 м. Миколаїв; агітбригада «Рикошет» Білгород-Дністровського НВК «ЗОШ ІІ ст. – лицей» Одеської обл.; агітбригада «Шанс» Будинку дитячої та юнацької творчості м. Кузнецовськ Рівненської обл.; агітбригада «Добрі господарі землі» ЗОШ № 129 м. Харків. Крім конкурсних змагань, школярі змогли побувати на цікавих екскурсіях по м. Донецьку, взяти участь у брейн-рингах, вікторинах тощо.

X Всеукраїнський конкурс колективів екологічної просвіти загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів у 2011 році буде проведено в м.Біла Церква Київської області. Крайці сценарії виступів видано окремою збіркою як методичні матеріали на допомогу вчителям, методистам шкіл та позашкільних навчальних закладів.